

Framtid på franska: skillnader mellan enkelt och sammansatt futurum

Elisabeth Bladh

För att uttrycka framtid på franska används framförallt två tempus: (1) *futur simple* (enkelt futurum) och (2) *futur périphrastique* (sammansatt futurum).¹

- (1) *je partirai*
‘jag kommer att åka’²
- (2) *je vais partir*
‘jag kommer att åka’

Det är dock mest i språkvetenskapliga sammanhang som den sammansatta formen kallas *futur périphrastique*. Bland gemene man är tempuset mer känt som *futur proche* ‘nära futurum’ eftersom det ofta används för att uttrycka just nära framtid (3).

- (3) *je vais y aller*
‘Nu går jag’

¹ Det finns dock flera möjligheter för den som vill tala om framtida händelser. Man kan till exempel säga att man ‘måste åka’ (*je dois partir* eller *il faut que je parte*), ‘vill åka’ (*je veux partir*), ‘precis ska till att åka’ (*je suis sur le point de partir*) eller ‘hoppas på att’ eller ‘tänker åka’ (*j’espère partir* och *je pense partir*) (Riegel, Pellat & Rioul 1994:254, 315; Allesson 2000:17). Till skillnad från svenskan används däremot inte presens lika frekvent i futural betydelse. Presensformen används med perfektiva verb om omedelbar framtid: *Vous descendez, Monsieur?* ‘Skall ni gå av här?’, eller i kombination med ett adverbial som tydligt placerar handlingen i framtiden: *Ma permission prend fin dans cinq jours* ‘Min permission tar slut om fem dagar’ (Pedersen, Spang-Hansen & Vikner 1989:272). Grevisse & Goosse (2008:1090, §880b1) upplyser dock att tidpunkten för aktionen inte behöver ligga nära i tiden under förutsättning att aktionen upplevs som oundviklig: *Dans trois ans, je suis directeur* ‘Om tre år är jag direktör’. Presens kan även användas i stället för imperativ och är då något hövligare: *Vous prenez la première rue à droite* ‘Ta första gatan till höger’.

² Översättningarna till svenska är mina egna förutom i citat från Hansén & Schwartz (1992), Sandberg (1997) samt något enstaka fall från Pedersen, Spang-Hansen & Vikner (1989).

En nackdel med den traditionella benämningen är dock att den ger sken av att formen begränsas till att uttrycka nära framtid, vilket inte alltid är fallet (4).

- (4) *tu crois que ça va durer toute ma vie ?*
(Œuvre, Flydal (1943) cit. Pedersen, Spang-Hansen & Vikner 1989:295)
'tror du att det kommer att hålla på så hela mitt liv?'

Dessutom kan även enkelt futurum förekomma i satser som uttrycker en aktion som ligger väldigt nära nuet (5).

- (5) *Cela fera 900 francs pour Madame.*
(Grevisse & Goosse 2008:1096 §887a)
'Det blir 900 francs, Madame'

Inom svensk skolundervisning tränas eleverna framförallt i att bilda och känna igen de två futurumformerna. Vanligtvis får de först lära sig den sammansatta formen (*futur périphrastique*) och sedan den enkla, som är mer komplicerad både till formen och betydelsen eftersom den har gått betydligt längre i sin grammatikalisering (Sandberg 1997:122–123). Däremot ägnas inte särskilt mycket tid åt att gå in närmare på skillnaderna i de två formernas användning. Dessa subtiliteter testas inte heller på prov, vilka i stället fokuserar på att examinera formlära. Emellertid brukar det vid genomgångar av futurumformerna ofta komma upp frågor om det är någon skillnad på de två varianterna: är det verkligen så "enkelt" att *futur périphrastique* används för nära framtid och mest i tal-språk och att man annars använder *futur simple*?

Denna undran utgör utgångspunkten för det här bidraget, som börjar med en översikt av hur formerna har utvecklats historiskt. Därpå studeras hur svenska och franska grammatikor beskriver formernas struktur och användning, samt hur de används i olika texttyper. Avslutningsvis kommer några ord att sägas om hur formerna översätts.

1. Historik

Futurum är enligt den franske språkvetaren Antoine Meillet inget nödvändigt tempus, men i de språk där det finns så ändras det kontinuerligt (Sundell 1991:11–12). Så ser det onekligen ut för franskans del där tempusen som uttrycker framtid under historiens gång har växlat mellan analytiska och syntetiska former. I det klassiska latinet användes den syntetiska formen *amabo* 'jag kommer att älska', vilken efterhand ersattes av den analytiska formen *amare habeo*, bestående av infinitiv och presens av *habere* 'att ha', för att undvika samman-

blandning med andra tempus (Togebly 1974:142). De äldsta exemplen på denna nya perifrastiska form i latinet finner vi hos Tertullianus (100-talet e. Kr.)³, medan den sammansatta formen uppträder först på 600–700-talen i *La Chronique de Frédégaire*⁴ (Togebly 1974:142). För franskans del finns inga belägg för den analytiska formen: från och med det äldsta dokument vi har på franska, *Les Serments de Strasbourg*, från 842 e. Kr., och framåt används enbart den sammansatta formen (Sundell 1991:9).

Viss oenighet råder om ursprunget till franskans enkla futurum uttryckte deontisk modalitet (avsikt, tvång, obligatoriskhet) eftersom det konstrueras som 'jag har att älska'. Detta förkastas exempelvis av den kände lingvisten Emile Benveniste (1974:131) som ansåg att den latinska formen enbart uttrycker tid, eftersom betydelsen 'jag har att älska' är så annorlunda att den aldrig skulle kunnat utvecklas till en ren tidsform. Han poängterade t.ex. att *je travaillerai* 'jag kommer att arbeta' aldrig blandats ihop med *j'ai à travailler* 'jag har att arbeta'. Benveniste menade i stället att den nya formen skiljde sig från den klassiska formen (*amabo*) genom att uttrycka tid (framtid) i stället för avsikt.

Den perifrastiska varianten 'aller + infinitiv' börjar förekomma redan på 1200-talet, men det är först på 1400-talet som den blir något vanligare, även om den inte tillhör normen för medelfranskan (Damourette & Pichon 1911–1936:§1643). I början av 1600-talet förlorar tempuset sin folkliga prägel och man återfinner det i högprestigegegenren tragedin (Flydal 1943).

Detta cykliska växlande mellan sammansatta och enkla former illustreras i Figur 1, som huvudsakligen bygger på ett schema uppställt av Sundell (1991:11, not 12). Schemat tar sin utgångspunkt i arkaiskt latin och den modala funktionen av konjunktiven **ama-bhu*, som uttrycker antagande, och kompletteras här med två forskares spekulationer om hur situationen skulle kunna tänkas se ut i framtiden, under förutsättning att språket följer samma cykliska utveckling som tidigare.

³ Tertullianus använder sig framför allt av den perifrastiska konditionalisformen för att uttrycka passiv i bisatser. Bibelcitaten *civitatem exterminabit* ('han kommer att förstöra staden') återger han som *Daniel praedicavit quoniam civitas exterminari haberet* ('Daniel predikade att staden skulle förstöras') (Togebly 1974:142).

⁴ *Et ille respondebat: Non dabo. Justinianus dicebat: Daras!* ('och han svarade: jag kommer inte att ge dem (pengarna). Och Justinianus sa: Du kommer att ge dem!') (Togebly 1974:142).

Figur 1. Översikt över enkla och sammansatta former som uttrycker framtid.

<i>*ama-bhu</i>	<i>>amabo/amare habeo</i>	<i>>aimerai/vais aimer</i>	<i>>*vaisaimer/veux aimer</i>
			<i>dois aimer</i>
arkaiskt latin	latin/vulgärlatin	modern franska	framtida franska

Enligt exempelvis Pulgram (1963) skulle dagens sammansatta form i framtiden kunna komma att dras ihop till en enhet (*je *vaisaimer*). Denna enkla form skulle sedan i sin tur komma att få konkurrens av nya analytiska former, där de starkaste kandidaterna till att ersätta den tidigare *aller* + infinitivformen skulle vara konstruktioner med hjälpverben *vouloir* ‘vilja’ och *devoir* ‘behöva, måste’ + infinitiv (Fleischman 1982:143–149)⁵.

2. Formlära enligt svenska skolgrammatikor och franska referensverk

För lite drygt trettio år sedan gick Sundell (1982) igenom ett antal svenska skolgrammatikor för att undersöka deras uppställning och beskrivning av *futur simples* formlära. Han kunde konstatera att de, av pedagogiska skäl, skilde sig från hur tempuset beskrevs i franska grammatikor. Likadant ser det ut idag. I grammatikor som riktar sig till svenska studenter (Pedersen, Spang-Hansen & Vikner 1989:223–225, §131; Hansén & Schwartz 1992:117, §93, Hansén & Schwartz 2002:38, §37) beskrivs enkelt futurum (*futur simple*) som bildat på infinitiven med tillägg av ändelserna av presensformen av verbet *avoir* ‘att ha’: -*ai*, -*as*, -*a*, -*ons*, -*ez* och -*ont*, exempelvis *je parlerai* ‘jag kommer att prata’, *je finirai* ‘jag kommer att sluta’, *je vendrai* ‘jag kommer att sälja’. I fallet med den tredje deklinationen, d.v.s. verb som slutar på -*re*, och andra verb med infinitiv som slutar på -*e*, exempelvis *boire* ‘att dricka’, anger man även att detta -*e* stryks i futurumformen. Denna beskrivning tar fasta på stavningen samt den historiska utvecklingen av formen *futur simple*, som ju från början är en sammansmältning av infinitiven och presens av verbet *avoir* ‘att ha’. I grammatikor som vänder sig till fransktalande studenter och allmänhet ser beskrivningen däremot något annorlunda ut. Referensverket Grevisse & Goosse (2008:1031, §809) anger att futurumändelserna alltid är -*rai*, -*ras*, -*ra*, -*ront*, -*rez* och -*ront*, men att språkbrukarnas uppfattning om vad som är stammen skiljer sig åt beroende på verbets deklination. Verben i första deklinationen, d.v.s. verb som slutar på -*er* ([e]), upplevs bilda futurum på presensstammen: *je parle* ‘jag pratar’ – *je parlerai* ‘jag

⁵ *Vouloir* ‘att vilja’ används redan som futuralt hjälpverb regionalt i Frankrikes östra och sydöstra delar: *Le chemin est facile, tu ne veux pas te perdre* ‘Det är lätt att hitta, du kommer inte att gå fel’ (Fleischman 1982:144–145).

kommer att prata', medan futurumformen i andra och tredje deklinationen (-*ir* och -*re*) uppfattas som bildade på infinitiven och därmed överensstämmer med beskrivningen i svenska grammatikor. Uppfattningen att ändelsen för futurum är -*rai* i stället för -*ai* går långt bak i tiden: enligt Brunot & Bruneau (1969:306) var förändringen avslutad redan under första hälften av 1600-talet. Det klassiska exempel som används för att illustrera denna övergång utgår från verbet *cueillir* 'att plocka'. Tidigare förekom både *cueillir-ai* ('jag kommer att plocka', formad på infinitiven) och *cueille-rai* ('jag kommer att plocka', formad på presens indikativ), men med tiden försvann varianten som bildades på infinitiven och idag finns bara den folkliga formen kvar (Sundell 1982:260). Att modersmålstalare psykologiskt uppfattar ändelsen för futurum som -*rai* i stället för -*ai* ter sig också naturligt om man betänker franskans stavelsestruktur: -*rai* kan utgöra en egen stavelse, vilket inte är möjligt för -*ai* i denna position (Sundell 1982:260).

Den sammansatta formen låter sig däremot lätt beskrivas: den konstrueras med presensformen av verbet *aller* 'att åka, att gå' och infinitiven: *je vais partir, tu vas partir* etc.

3. Formernas användning och betydelse

I svenska skolgrammatikor poängteras gärna de svenska motsvarigheterna till futurum. Utöver konstaterandet att "[f]uturum uttrycker framtid" anger Hansén & Schwartz (1992:191) exempelvis att svenskan ofta använder presens där franskan använder enkelt futurum, särskilt tillsammans med tidsadverbial (6).

(6) *Je reviendrai dans un mois.*

'Jag kommer tillbaka om en månad.' (Hansén & Schwartz 1992:191)

Tendensen att svenskan oftare använder presens än franskan för att uttrycka framtid stöds klart av resultaten från Sandbergs (1997:121–155) kontrastiva undersökning av indikativens tempus i de två språken och deras motsvarigheter i det andra språket. I hennes material⁶ motsvaras knappt hälften (46 %) av förekomsterna av ett franskt futurum med ett svenskt presens, och det gäller särskilt enkelt futurum, som svarar för 88 % av fallen.

De franska futurumformerna har något olika distribution beroende på den syntaktiska kontexten. Flera kvantitativa studier (Klum & Burman 1977, Sundell 1991) har t.ex. visat att enkelt futurum i mycket större utsträckning än sammansatt futurum förekommer tillsammans med ett tidsadverbial (6) och negation.

⁶ Korpusen består av litterär text och sakprosa i franskt och svenskt original med översättning, sammanlagt 270 000 ord fördelade jämt mellan språkparen (Sandberg 1997:30).

Andra syntaktiska kontexter som påbjuder enkelt futurum är underordnade bisatser (7), i synnerhet efter verb som *espérer* ‘att hoppas’ och *promettre* ‘att lova’, samt tidsbisatser (8) då verbet i huvudsatsen är enkelt futurum eller imperativ.

(7) *J’espère que cette maison vous conviendra.*
‘Jag hoppas att det här huset passar (kommer att passa) er.’
(Hansén & Schwartz 1992:191)

(8) *Je serai à la maison quand tu te réveilleras.*
‘Jag kommer att vara hemma när du vaknar.’
(Hansén & Schwartz 1992:191)

Det finns även vissa restriktioner för hur futurum används i villkorliga (konditionala) satsfogningar (Hansén & Schwartz 1992:196): futurum får exempelvis inte förekomma i bisatsen, som vanligtvis inleds med *si* ‘om, såvida’. Det går alltså inte att ordagrant översätta en mening som (9), eftersom den franska syntaxen (10) kräver *si* + presens i bisatsen och futurum i huvudsatsen.

(9) Om du skall resa till Paris nästa år, följer jag med dig.

(10) *Si tu vas à Paris l’année prochaine, je t’accompagnerai.*
‘Om du reser till Paris nästa år, ska/kommer jag att följa med dig’

Vad gäller sammansatt futurum anger Hansén & Schwartz (1992:198) att det ofta uttrycker “något nära förestående”. Detta förhållande utvecklas i Pedersen, Spang-Hansen & Vikner (1989:295) på följande sätt: “De två formerna skiljer sig framförallt däri att futurum betecknar en framtid som ses utifrån nuet, men utan samband med detta, medan däremot *vais* + infinitiv (som ju innehåller en presensform) betecknar en framtid som ses i dess nära samband med nuet och ofta används då det i nuet finns någonting som förbereder det framtida.” Ett bra exempel som konkretiserar den här förklaringen har vi i (11) och (12):

(11) *Anna va avoir un bébé.* (Allesson 2000:11)
‘Anna ska ha barn’

(12) *Elle aura un bébé.* (Allesson 2000:11)
‘Hon kommer att få barn’

I varianten med sammansatt futurum (11) är det således (det gravida) tillståndet i nuet som förbereder den framtida situationen då ‘hon kommer att ha barn’. Detta exempel illustrerar även den i inledningen nämnda preciseringen att sammansatt

futurum inte enbart uttrycker nära framtid (här kan det ju i princip röra sig om upp till nio månader fram i tiden). Handlingen i (12) förstås däremot som helt avskild från nuet ‘någon gång i framtiden kommer hon att få barn’ och mening- en får därmed något nästan profetiskt över sig. Även i ett fall som (13) och (14) upplever personer med franska som modersmål en skillnad som kan förklaras av de båda formernas förhållande till nuet.

(13) *J'irai en Italie* (Alleson 2000:11)
‘Jag ska åka till Italien’

(14) *Je vais aller en Italie.* (Alleson 2000:11)
‘Jag ska åka till Italien’

En av Allesons (2000:11) informanter anger att det i varianten med sammansatt futurum (14) känns som att man “har en idé om vilken dag man ska åka”. Kanske har man till och med köpt biljetten. Därför är det inte heller förvånande att Sundell (1991:117, 126) i sitt material finner många kombinationer med sammansatt futurum och ett tidsadverbial som anger en tidpunkt som överlappar med talögonblicket (15), medan enkelt futurum företrädesvis används i förening med en adverbial bestämning som placerar aktionen vid en tidpunkt som inträffar efter nuet (16).

(15) *Maintenant je vais partir* (Sundell 1991:116)
‘Nu åker jag’

(16) *Je partirai demain* (Sundell 1991:116)
‘Jag åker i morgon’

Sundell anger dock att “omvända” kombinationer inte är helt ovanliga. Det gäller framförallt när sammansatt futurum kombineras med ett tidsadverbial som uttrycker posterioriet (*je vais partir demain* ‘jag åker imorgon’ men även, om än i mindre utsträckning, då enkelt futurum förekommer tillsammans med ett adverbial som uttrycker samtidighet med talögonblicket (*maintenant je partirai* ‘nu åker jag’).

Skillnaderna mellan enkelt och sammansatt futurum har intresserat många forskare, som vanligtvis brukar utgå ifrån Reichenbachs (1947) modell⁷ där de två futurala tempusen representeras på följande sätt:

⁷ För en genomgång av Reichenbachs teori, se Christiane Andersens bidrag i denna volym.

Figur 2. Skillnad mellan enkelt och sammansatt futurum enligt Reichenbach (1947, cit. Sandberg 1997:124)

<i>Futur simple</i> (enkelt futurum)	<i>Futur périphrastique</i> (sammansatt futurum)
S – R, E	S, R – E
<i>Je verrai</i> ‘Jag kommer att se’	<i>Je vais voir</i> ‘Jag kommer att se’

Vid sammansatt futurum sammanfaller referenspunkten (R), d.v.s. tidsförankringen för aktionen (E), med talögonblicket (S). Så är inte fallet med enkelt futurum, där referenspunkten är helt skild från nuet, förlagd som den är till en obestämd tidpunkt i framtiden. Den starka kopplingen mellan sammansatt futurum och nuet skulle kunna förklara varför tolkningen av ett meddelande som (17), skrivet av en person som inte har franska som modersmål, blir problematisk.

- (17) *Vous êtes invité à la soutenance de thèse de X, qui aura lieu le 14 janvier dans la Tour centrale. Un pot va suivre.* (Celle 1997:2)
‘Du är välkommen till X disputation som kommer att äga rum den 14 januari i centralbyggnaden. En bjudning följer’

Celle poängterar att *aller* + infinitiv här inte är möjligt eftersom tempuset felaktigt placerar tidpunkten för bjudningen i förhållande till när den inbjudna gästen får inbjudningen och inte, som det var tänkt, i förhållande till när disputationen äger rum. För en person med franska som modersmål känns det alltså som om bjudningen ska äga rum ganska snart efter det att man fått inbjudan, inte att den följer på disputationen. En tillfrågad beskrev det som att disputanden står där med glaset i handen och i princip är på väg till festen samtidigt som man räcker över inbjudan till disputationen.

Det omvända fallet är däremot vanligt, det vill säga att en mening inleds med en handling i sammansatt futurum, som sedan följs av handlingar i enkelt futurum (18).

- (18) *Alors je vais te conduire en auto chez toi prendre tes affaires, je t’attendrai dehors et tu chercheras encore.* (Celle 1997:15)
‘Jag kör alltså hem dig till dig för att hämta dina grejer, så väntar jag utanför och du fortsätter att leta’

Det har därför föreslagits att enkelt futurum skulle vara ett anaforiskt tempus (Vet 1985), d.v.s. att det krävs att något tidigare i satsen, exempelvis ett verb i sammansatt futurum, fungerar som referenspunkt för den aktion som uttrycks med enkelt futurum. Detta gäller däremot inte sammansatt futurum där nuet utgör denna referenspunkt.

I och med att futurum uttrycker en aktion som äger rum i framtiden, d.v.s. en tidpunkt som vi inte med fullständig säkerhet kan säga någonting om, är det inte förvånande att futurum även används modalt, d.v.s. för att förmedla talarens inställning till det han eller hon säger. För franskans del synes de flesta forskare dock anse att den temporala betydelsen (att placera en aktion vid en tidpunkt efter talögonblicket) är den grundläggande, och att de modala användningarna kan förklaras utifrån denna, men det finns även motsatta uppfattningar.

Skolgrammatikor som vänder sig till svenska elever (Hansén & Schwartz 1992:191–192; Pedersen, Spang-Hansen och Vikner 1989:290, §159.2) begränsar sin uppställning av modala användningar till den funktion som på franska kallas "*la fonction injonctive*" och som torde vara den mest förekommande, d.v.s. där tempuset uttrycker uppmaning, förslag eller befallning.

(19) *Tu aimeras ton prochain comme toi-même.*

‘Du skall älska din nästa som dig själv’ (Hansén & Schwartz 1992:102)

(20) *Tu me copieras cent fois cette phrase.* (Riegel *et al.* 1994:314)

‘Skriv den här meningen hundra gånger’

En befallning uttryckt med futurum beskrivs av Riegel, Pellat och Rioul (1994:314) som mindre strikt i jämförelse med imperativ, eftersom den futurala tempuset innebär ett visst mått av osäkerhet. Att det handlar om en befallning förstås utifrån situationen. Talaren förutsätter att aktionen kommer att utföras utan att ta hänsyn till den tilltalades vilja, trots att fullbordandet är beroende av just denna. I (19) och (20) är relationen mellan talaren och den tilltalade hierarkisk och accepteras som sådan av den tilltalade: en troende underkastar sig Gud (19) och en elev är tvungen att rätta sig efter sin lärare (20). En sådan hierarkisk relation anses dock inte vara nödvändig för att futurum ska kunna användas i uppmaningar på franska (21).

(21) *Vous me donnerez un autre verre d’eau, dit l’homme, celui-ci a tiédi.*

(Queneau. cit. Celle 1991:87)

‘Vill ni ge mig ett glas vatten till, sa mannen, det här har blivit ljummet’

Frågan är dock om inte franskan också har vissa begränsningar i detta avseende, just med tanke på att användandet av enkelt futurum innebär att talaren inte tar hänsyn till den tilltalades vilja. Det är exempelvis tveksamt om det går att använda den här konstruktionen när man ber att få köpa något i en affär (22).

(22) *?Vous me donnerez deux baguettes, s’il vous plaît.*

‘Vill ni vara snäll och ge mig två bagetter, tack’

Ingen av de modersmålstalare som jag frågat kände sig riktigt bekväm med att tilltala en försäljare med en sats med enkelt futurum. De föreslog i stället alternativa uttryckssätt med konditionalis, formulerade antingen som ett påstående (*Je voudrais deux baguettes, s'il vous plaît*, 'Jag skulle vilja ha två bagetter tack' eller som en fråga (*Pourriez-vous me donner deux baguettes, s'il vous plaît?*, 'Skulle jag kunna få två bagetter tack?'). Några reagerade väldigt starkt och tyckte att vändningen med enkelt futurum gav uttryck för en förlegad von oben-attityd som inte längre hör hemma i vårt samhälle. Något exempel liknande (22) hittar man inte heller i Hansén & Schwartz (1992, 2002) eller Pedersen, Spang-Hansen & Vikner (1989).

Även sammansatt futurum kan användas för att uttrycka uppmaning. Sundell (1991:65) noterar dock att förekomsterna är färre till antalet i jämförelse med enkelt futurum, särskilt i plural. Dessutom används tempuset framför allt för att uttrycka rena order, d.v.s. i yttranden med en accepterad hierarkisk relation mellan talare och tilltalad.

Några andra modala användningar av enkelt futurum är när det används för att uttrycka löften (23), profetior (24), förmildranden (25), indignation (26), antaganden (27) (Riegel, Pellat & Rioul 1994:314–315). Till denna uppräkningslista kan man även lägga det så kallade gnomiska futurumet (28), som uttrycker tidlösa påståenden och eviga sanningar (Martin 1983 cit. Sundell 1991:30).

(23) *Je reviendrai* (Martin 1983 cit. Sundell 1991:30)
'jag kommer tillbaka'

(24) *Le temps viendra où ...* (Martin 1983 cit. Sundell 1991:30)
'Det kommer en tid då ...'

(25) *Je vous avouerai que ...* (Martin 1983 cit. Sundell 1991:30)
'Jag får erkänna att ...'

(26) *Quoi! Une autoroute traversera ces bocages!* (Riegel et al. 1994:314)
'Va! Ska det gå en motorväg mitt över landskapet!'

(27) *On sonne; ce sera le facteur* (cit. Sundell 1991:31)
'Det ringer på dörren. Det måste vara brevbäraren.'

(28) *On ne sera jamais assez sévère avec les voleurs*
(Martin 1983 cit. Sundell 1991:30).
'Man kan aldrig vara tillräckligt hård mot tjuvar'

De modala användningarna är emellanåt starkt kopplade till en viss grammatisk person. Exempelvis används första person för att uttrycka löften (23). Detsamma

gäller vanligtvis också när tempuset används för att förmildra påståenden (25). Här är det osäkerheten som är förknippad med framtiden som gör att yttrandet uppfattas som mindre direkt och därmed artigare: när aktionen försätts till en punkt i framtiden “luras” den tilltalade att tro att han eller hon har möjlighet att opponera sig mot vad som sägs. Så förklaras användningen av enkelt futurum hos försäljare när de tar betalt, jfr exempel (5). Även gnomiskt futurum (28) är förbehållet en särskild person: tredje person. Användningen av futurum för att uttrycka antagande (27) är mycket ovanlig i franskan, till skillnad mot i t.ex. spanska eller tyska. Exempelvis hittade Sundell endast en förekomst av den här användningen i sin korpus⁸.

Den modala användning som framförallt förknippas med sammansatt futurum är intention. Detta bruk motsvarar särskilt svenskans *tänker* + infinitiv (29) och mycket riktigt finner Sandberg (1997:129) flera exempel i sitt material där ett sammansatt futurum i en fransk text motsvaras av denna konstruktion.

(29) *Je vais te quitter* (Jardin. cit Sandberg 1997:144)
‘Jag tänker lämna dig’

I litteraturen nämns även den så kallade “extraordinära” användningen av sammansatt futurum (30), då hjälpverbet *aller* med sitt inslag av spontanitet stör det förväntade händelseförloppet. Det handlar med andra ord om en användning där talaren framställer det absurda med aktionen samtidigt som han eller hon oftast försöker få mottagaren att avstå från den.

(30) *tu ne vas pas te mettre à croire à ces salades* (Sundell 1991:147)
‘Inte ska du väl börja tro på sånt strunt’

Oftast är dessa “extraordinära” fall av sammansatt futurum negerade. Däremot är kombinationer med negation i ren temporal användning mycket ovanligare, något som enligt Klum och Burman (1977:157) gör att “[a]llt talar för att den normala negerande formen till *je vais chanter/je chante* är *je ne chanterai pas*”.

4. Distribution beroende på texttyp

De båda tempusen uppvisar klara skillnader i distribution med avseende på texttyp, något som tydligt framgår av Tabell 1 nedan, vilken framför allt bygger på Sundells (1991:14–16) sammanställning av tidigare studier.

⁸ Sundells korpus bestod av 50 litterära texter publicerade efter 1968. Textsamlingen innehöll 4362 förekomster av enkelt futurum och 1914 förekomster av sammansatt futurum.

Tabell 1. Distribution enligt texttyp av enkelt och sammansatt futurum

Texttyp	Enkelt futurum	Sammansatt futurum	Undersökning
juridisk prosa	100 %	0 %	Celle (1997)
journalistik prosa	90 %	10 %	Martin (1960); Klum & Burman (1977)
litterär prosa	70 %	30 %	Sundell (1991)
vårdat tal			Kahn (1954); Gougenheim <i>et al.</i> (1964); Klum & Burman (1977)
barnspråk	30 %	70 %	Klum & Burman (1977); Söll (1969)
semiinformell talad inlärafranska	10 %	90 %	Alleson (2000)

Enkelt futurum dominerar i skrift, särskilt i juridisk prosa, där formen är allenarådande (Celle 1997:11 not 2), samt i journalistiska texter, där *futur simple* står för ungefär 90 % av förekomsterna (Martin 1960; Klum & Burman 1977). Något lägre, 70 %, är procentsatsen för användningen av tempuset i litterär prosa (Sundell 1991) och vårdat tal (Kahn 1954; Gougenheim *et al.* 1964; Klum & Burman 1977) d.v.s. i studier som baseras på radiosändningar, intervjuer etc. Sundell förklarar överensstämmelsen mellan sin skriftliga korpus och de tre tal-språksbaserade undersökningarna med att de litterära texterna innehåller mycket dialog. Det omvända förhållandet råder för barnspråk där den sammansatta formen dominerar med ca 70 % av förekomsterna enligt två undersökningar (Söll 1969; Klum & Burman 1977) som dock utgår från samma material, d.v.s. transkriberade samtal med nioåringar. Sundell är försiktig i sin tolkning av resultaten och menar att det höga antalet *futur périphrastique* i barns tal antagligen inte påvisar en strukturförändring, d.v.s. att sammansatt futurum håller på att konkurrera bort enkelt futurum, utan att det i stället handlar om att *futur périphrastique* passar bäst till att uttrycka det barn vill kommunicera, d.v.s. aktioner som är förankrade i nuet.

Lägst andel *futur simple* finner vi i en undersökning av semiinformell talad inlärafranska (Alleson 2000). Svenska gymnasieungdomar använder nästan uteslutande *aller* + infinitiv: i en korpus bestående av 12 000 ord från två intervjuer vardera med åtta personer fann Alleson 34 förekomster av *futur périphrastique* och 2 fall av *futur simple*. Bland universitetsstudenterna var användningen av enkelt futurum något högre (ca 10 %), vilket inte är så förvånande ef-

tersom det först är på ett mer avancerat stadium i inlärningsprocessen som detta tempus behärskas (Bartning & Schlyter 2004:287–288). Det framgår dock ändå klart att sammansatt futurum även för denna grupp är det dominerande tempuset: i en korpus bestående av 21 000 ord från två intervjuer var med sex personer förekom *futur périphrastique* 69 gånger och *futur simple* 9 gånger. Alleson (2000:11) misstänker att en bidragande förklaring till att svenska inlärare föredrar *futur périphrastique* skulle kunna vara att den perifrastiska varianten liknar svenskt futurum ‘ska åka’ eller ‘kommer att åka’ formmässigt. *Aller* + infinitiv är även den form som brukar läras ut först (så är till exempel fallet i nybörjarundervisningen i grammatik vid Göteborgs universitet). Dessutom anges vanligen att den sammansatta formen är “vanlig i talat språk” (Hansén & Schwartz 2002:58).

5. Hur översätts *futur simple* och *futur périphrastique* till svenska?

Avslutningsvis ska vi studera de svenska motsvarigheterna till de två futurala tempusen i franska lite mer i detalj. Avsnittet baseras framförallt på Sandbergs (1997) undersökning av indikativens tempus i språkparet franska-svenska och avslutas med en sammanställning av hur enkelt och sammansatt futurum återgetts i tre översättningar av Albert Camus *L'Étranger* (*Främlingen*).

Antalet fall av “tempuskorrespondens”, d.v.s. där ett tempus i det ena språket motsvaras av samma tempus i det andra, exempelvis när ett futurum i franska (enkelt eller sammansatt) motsvaras av en svensk futurumform (*ska* + infinitiv eller *kommer (att)* + infinitiv), är i Sandbergs undersökning lägre för futurum än för andra tempus. Inte ens hälften av förekomsterna av futurum motsvaras av ett liknande tempus i det andra språket, medan procenttalen låg mycket högre för exempelvis samlingsgruppen för förfluten tid exklusive pluskvamperfekt (82 %), presens (80 %) och pluskvamperfekt (68 %). Överensstämmelsen är högst när ett futurum, i synnerhet *futur simple*, används temporalt (31), även om en stor del av dessa förekomster motsvaras av svenskt presens. Däremot motsvaras inte ett enda modalt futurum av ett futuralt tempus i det andra språket. I stället finner man i dessa fall konstruktioner med modala hjälpverb som *devoir* ‘måste, behöva’ (32) och *faire* (33).

(31) Det kan ta tusen år, det kan räcka till jordens slut, vi kommer aldrig att uppleva frihetens stund.

Cela peut prendre des milliers d'années, durer jusqu'à la fin des temps ; nous, nous ne vivrons jamais à l'instant de la libération.

(Tunström. cit. Sandberg 1997:132)

- (32) Karl Orsas Tilda. Allting ska hava ett namn.
La Tilda de Karl Orsa. Tout doit avoir un nom.
(Lindgren. cit. Sandberg 1997:151)
- (33) – *Vous priez pour moi! coupa Laviolette. Mais trêve de plaisanterie ! Je suppose que, comme moi, vous n'avez pas beaucoup dormi. Alors ? Qui commence ? !*
– Ni får väl be en bön för mig, avbröt Laviolette. Men nog skämtat. Jag antar att ni har fått lika lite sömn som jag de här senaste dygnet? Nå, vem ska börja? (Magnan. cit. Sandberg 1997:143)

Inte heller finns det någon tempuskorrespondens för historiskt futurum, d.v.s. då tempuset i en historisk framställning uttrycker framtida aktioner i förhållande till aktioner i förfluten tid som man precis berättat om. Den här användningen förekommer enbart i materialets franska del och motsvaras vanligtvis av preteritum på svenska (34).

- (34) *Et si les assemblées disparaissent, sans être officiellement supprimées, dès le premier siècle de l'Empire, les magistratures subsisteront, privées sans doute de leur rôle politique, mais gardant un prestige auquel les chefs barbars, voire un Clovis, ne resteront pas insensibles.*
Och medan folkförsamlingarna försvann under kejsardömetts första århundrade, utan att officiellt undertryckas, kvarlevde domstolarna, berövade hela sin politiska roll men bevarande en prestige som inte barbarernas ledare, ens en Klodvig, var okänslig inför.
(Gaudemet. cit. Sandberg 1997:149)

Oftast finns flera valmöjligheter när man översätter enkelt och sammansatt futurum till svenska. Låt oss nu därför övergå till att se hur olika översättare valt att överföra de två futurala tempusen ifrån en och samma text. Den här miniundersökningen utgår ifrån Halmøys (2010) studie av *futur simple* och *futur périphrastique* i Albert Camus roman *L'Étranger (Främlingen)*, en text där de flesta användningarna av de två futurumformerna är temporala, och hur dessa förekomster översatts till norska (bokmål). De fyra vanligaste konstruktionerna för att uttrycka framtid på vårt grannspråk är presens indikativ, *kommer (kjem) till å* + infinitiv, *ska* + infinitiv och *vil* + infinitiv. Norskan har alltså en form mer än svenskans tre: presens indikativ, *kommer (att)* + infinitiv och *skola* + infinitiv, såvida man inte räknar med *tänker* + infinitiv som används för att uttrycka intention (Dahl 1992:62; Christensen 1997:175). Till skillnad från svenskan verkar de olika norska formerna vara stilistiskt markerade: exempel med *kommer*

(*kjem*) till *å* + infinitiv beskrevs av Halmøys (2010:57) informanter som mer “talspråkligt” medan *vil* + indikativ ansågs som “litterärt”.

Översättningarna är gjorda av Leif Tuft (no), Sigfrid Lindström (sv1) och Jan Stolpe (sv2) och gavs ut 1946 (sv1), 1965 (no) och 2010 (sv2). I och med att det skiljer så många år mellan översättningarna krävs en viss försiktighet när man tolkar resultaten i Tabell 2. Exempelvis ter sig *ämnar* + infinitiv idag något föråldrat och det är därför inte så förvånande att det bara förekommer i Lindströms version från fyrtioalet. Normer för hur en översättning ska se ut skiljer sig dessutom åt och ändras mellan olika tidsepoker, men generellt tenderar nyöversättningar att ligga närmare originalet (Tegelberg 2010).

Tabell 2. Översättning till norska och svenska av enkelt respektive sammansatt futurum i Camus *Främlingen*

	Enkelt futurum			Sammansatt futurum			Totalt		
	no	sv1	sv2	no	sv1	sv2	no	sv1	sv2
Presens	12	15	17	1	2	3	13	17	20
<i>Kommer att</i> + infinitiv	2	3	5	0	0	2	2	3	7
<i>Vill</i> +infinitiv	9	0	0	4	1	0	13	1	0
<i>Ska</i> +infinitiv	2	6	5	2	4	1	4	10	6
<i>Skulle</i> +infinitiv	1	1	0	0	0	0	1	1	0
<i>Tänker</i> +infinitiv	0	0	0	0	0	2	0	0	2
<i>Ämna</i> +infinitiv	0	0	0	0	1	0	0	1	0
Preteritum	1	1	1	0	0	0	1	1	1
Perfekt	0	1	0	0	0	0	0	1	0
Infinitiv	0	1	0	0	0	0	0	1	0
Utelämnande	1	0	0	1	0	0	2	0	0
Totalt	28			8			36		

En första observation är att den norska och den första svenska översättningen varierar översättningen av enkelt futurum mer än den svenska nyöversättningen, som alternerar mellan framförallt tre varianter (presens, *kommer att* + infinitiv och *ska* + infinitiv). Generellt överensstämmer resultatet för svenskans del dock med tidigare studier och vad som sägs i grammatikor: användningen av presens, särskilt när det gäller att återge enkelt futurum, dominerar i båda de svenska översättningarna. I den norska översättningen är användningen av presens lägre och ligger på samma nivå som den litterära formen *vil*+infinitiv. Kombinationen

vilja + infinitiv förekommer även en gång i den första svenska översättningen, men då används det modalt (35).

- (35) Original: *Je suis sûr que vous allez m'aider à les comprendre.*
No: Jeg er sikker på at De vil hjelpe til med å skaffe større klarhet i det.
Sv1: Jag är säker på att ni vill hjälpa mig att förstå dem.
Sv2: Jag är säker på att ni kommer att hjälpa mig att begripa dem.
(Camus 1942:103 och Camus 2006 [1965]:79 cit. ur Halmøy 2010:64;
Camus 1993 [1946]:83 och Camus 2010:83)

Varken *ska* + infinitiv eller *kommer att* + infinitiv används i någon större utsträckning i den norska versionen. I den svenska nyöversättningen är dessa två former ungefär lika vanliga och svarar tillsammans mot hälften så många förekomster som presens. Lindströms tolkning innehåller i jämförelse förhållandevis få fall av *kommer att* + infinitiv. De svenska översättningarna skiljer sig även något åt vad gäller användningen av *ämnar* respektive *tänker* + infinitiv för att ange intention. Förekomsten av preteritum motsvarar här inte något historiskt futurum utan uttrycket *ce sera tout* 'det var allt'.

6. Slutord

För att återknyta till studenternas undran som var utgångspunkt för den här genomgången så är det alltså en skillnad mellan enkelt futurum (*futur simple*) och sammansatt futurum (*futur périphrastique*). Den hindrar dock inte att de kan förekomma i ungefär samma kontexter, särskilt i talspråk, där de uppfattas som likvärdiga. Det spelar alltså inte så stor roll om man säger *Je partirai demain* eller *Je vais partir demain* om man vill förmedla att man ska åka iväg dagen därpå. Skillnaden består dock eftersom den framtida aktionen i det första fallet framställs som att vara helt avklippt ifrån talögonblicket medan den i det andra fallet har en koppling till nuet, d.v.s. att något i nuet "förbereder" aktionen i framtiden.

För en svensk är det svårt att få en känsla för den här nyansen eftersom vi i vårt modersmål inte gör den här skillnaden. Vi får i stället lära oss att välja form beroende på syntaktisk kontext och texttyp. Vill vi säga att vi inte kommer att åka till Italien väljer vi alltså enkelt futurum (*nous ne partirons pas en Italie*). Använder vi däremot inte negation när vi talar faller valet mer naturligt på den sammansatta formen. I skrift har enkelt futurum än så länge en stark ställning, i alla fall i journalistisk och litterär prosa. I texttyper som ligger närmare vardagligt tal (sms, chatforum, epost) torde användningen av sammansatt futurum däremot överväga; något som så småningom kanske för med sig att formen börjar

inkräkta på och ta över den enkla formens domäner. *Qui vivra verra*: den som lever får se!

Litteratur

- Allesson, C. 2000. *L'Expression de l'avenir et sa modalité. Étude comparative des apprenants suédophones de français à deux niveaux d'acquisition*. Stockholms universitet. Masteruppsats i franska.
- Bartning, I. & S. Schlyter. 2004. "Itinéraires acquisitionnels et stades de développement en français L2". *Journal of French Language Studies* 14, 281–299.
- Benveniste, E. 1974. *Problèmes de linguistique générale*, tome 2. Paris: Gallimard.
- Brunot, F. & C. Bruneau. 1969. *Précis de grammaire historique de la langue française*. Paris.
- Camus, A. 1942. *L'Étranger*. Paris: Folio.
- Camus, A. 1993 [1946]. *Främlingen*. Stockholm: Albert Bonniers Förlag. Översättning till svenska av S. Lindström.
- Camus, A. 2006 [1965]. *Den Fremmede*. Oslo: Gyldendal Klassiker. Översättning till norska (bokmål) av Leif Tufte.
- Camus, A. 2010. *Främlingen*. Stockholm: Albert Bonniers Förlag. Översättning till svenska av J. Stolpe.
- Celle, A. 1997. *Étude contrastive du futur français et de ses réalisations en anglais*. Paris: Ophrys.
- Christensen, L. 1997. *Framtidsuttrycken i svenskans temporal system. En analys av futuralt presens, futuralt skola och futuralt komma*. Lundastudier i nordisk språkvetenskap A 52. Lund: Lund University Press.
- Dahl, Ö. 1992. "The Marking of Future Tense Reference in Continental Scandinavian". In: Dahl, Ö, C. de Groot & H. Tommola (utg.) *EUROTYP Working Papers*, Series VI, European Science Foundation.
- Damourette, J. & E. Pichon. 1911–1936. *Des Mots à la Pensée. Essai de grammaire de la langue française I–VII*. Paris: J.L. D'Artrey.
- Fleischman, S. 1982. *The Future in Thought and Language. Diachronic evidence from Romance*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Flydal, L. 1943. "Aller" et "Venir de" suivis de l'infinitif comme expressions de rapports temporels. Oslo.

- Gougenheim, G. *et al.* 1964. *L'Élaboration du français fondamental (1er degré). Étude sur l'établissement d'un vocabulaire et d'une grammaire de base.* Paris.
- Grevisse, M. & A. Goosse. 2008. *Le Bon usage.* 14. uppl. Bryssel: Deboek/Duculot.
- Halmøy, O. 2010. "Quelques réflexions sur la traduction en norvégien des formes de futur de *L'Étranger* de Camus", In: Eriksson, O. (utg.) *Langues et textes en contraste.* Lyon: Sens public, 55–68.
- Hansén, I. & B. Schwartz. 1992. *Gleerups franska grammatik.* Malmö: Gleerups.
- Hansén, I. & B. Schwartz. 2002. *Gleerups franska basgrammatik.* Malmö: Gleerups.
- Kahn, F. 1954. *Le Système des temps de l'indicatif chez un Parisien et chez une Bâloise.* Genève.
- Klum, A. & A. K. Burman. 1977. "Konkurrensen mellan futur, vais + infinitif, présent – kommentar till några tablåer". In: Carlsson, L. (utg.) *Actes du 6e Congrès des Romanistes Scandinaves.* Uppsala: Almqvist & Wiksell, 150–170.
- Martin, R. 1960. *Le Système des temps français dans la langue moderne des journaux* (Détermination du moment et expression de l'aspect; application et critique de la méthode statistique). Opublicerat manus. Centre de Philologie Romane. Strasbourg.
- Martin, R. 1983. *Pour une logique du sens.* Paris.
- Pedersen, J., E. Spang-Hanssen & C. Vikner. 1989. *Fransk universitetsgrammatik.* Översatt från danska av O. Eriksson & L. Lindvall. Stockholm: Akademiförlaget.
- Pulgram, E. 1963. "Synthetic and analytical morphological constructs", In: *Weltoffene Romanistik, Festschrift Alwin Kuhn.* Innsbruck.
- Reichenbach, H. 1947. *Elements of Symbolic Logic.* New York: Macmillan.
- Riegel, M., J.-C. Pellat & R. Rioul. 1994. *Grammaire méthodique du français.* Paris: Puf.
- Sandberg, V. 1997. *Temps et traduction. Étude contrastive des temps de l'indicatif du français et du suédois.* Lund: Lund University Press.
- Söll, L. 1969. "Zur Konkurrenz von 'futur simple' und 'futur proche' im modernen Französisch". *Vox Romanica* 28, 274–284.
- Sundell, L.-G. 1982. "Franskt futurum i skolgrammatiken". *Moderna språk* 3, 259–271.
- Sundell, L.-G. 1991. *Le temps futur en français moderne.* Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis. *Studia Romanica Upsaliensia* 49.

- Tegelberg, E. 2010. "Litterär nyöversättning, när och varför?". *Lingua* 1, 44–48.
- Togeby, K. 1974. *Précis historique de grammaire française*. Köpenhamn: Akademik Forlag.
- Vet, C. 1985. "Univers de discours et univers d'énonciation: les temps du passé et du futur". *Langue française* 67, 38–58.